

Sygn. akt III USK 316/21

POSTANOWIENIE

Dnia 18 stycznia 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Romualda Spyt

w sprawie z odwołania J.C.

od decyzji Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego Oddziału Regionalnego w W.

o jednorazowe odszkodowanie z tytułu wypadku przy pracy rolniczej,
na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w dniu 18
stycznia 2022 r.,

na skutek skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Okręgowego -
Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Ś.
z dnia 19 listopada 2020 r., sygn. akt VII Ua (...)

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania,**
- 2. zasądza od Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego Oddziału Regionalnego w W. na rzecz odwołującego się J. C. kwotę 240 (dwieście czterdzieści) zł tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 5 sierpnia 2020 r. Sąd Rejonowy w Ś. zmienił decyzję Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego Oddziału Regionalnego w W. z dnia 3 czerwca 2019 r. odmawiającą J. C. jednorazowego odszkodowania z tytułu wypadku przy pracy rolniczej, w ten sposób, że w pkt I. przyznał mu prawo do jednorazowego odszkodowania z tytułu wypadku przy pracy rolniczej, jakiemu

ubezpieczony uległ 10 sierpnia 2018 r. za 100% uszczerbku na zdrowiu, tj. w kwocie 80.900 zł, w pkt II. orzekł o kosztach procesu.

Sąd Okręgowy w Ś., wyrokiem z dnia 19 listopada 2020 r. oddalił apelację organu rentowego o d powyższego wyroku i rozstrzygnął o kosztach postępowania apelacyjnego.

W sprawie ustalono, że J.C. i S.T. w dacie zdarzenia z dnia 10 sierpnia 2018 r. byli rolnikami, ich gospodarstwa znajdują się w sąsiadujących wioskach. Rolnicy pomagali sobie wzajemnie, pomoc powoda polegała generalnie na naprawie maszyn S.T., czasem w polu czy przy rozładunkach, za co ten dokonywał zasiewów i orki u odwołującego się; nie spotykali się w celach towarzyskich. W razie potrzeby pomocy do odwołującego się dzwonił pracownik syna S.T. – P.A. Taka pomoc sąsiedzka praktykowana była nie tylko ze S.T., ale i z innymi rolnikami w okolicy. Pozwalało to zaoszczędzić kosztów zatrudnienia pracowników. W gospodarstwie S.T. dokonywane było przekładanie worków nawozowych, czego wcześniej powód nie robił, pomagał natomiast zaczepiać worki ze zbożem. Z uwagi na problemy z kręgosłupem czynności tych S.T. nie mógł wykonywać osobiście. Czynności te wykonywał P.A. Sam S.T. przemieszczał się po terenie gospodarstwa, zajmował się przygotowaniem rzepaku do tzw. próby kręczonej. Worki ważą po 500 kg. Pierwsza warstwa ułożona jest na ziemi, druga na niej. Na tych dwóch warstwach leżał położony pojedynczy worek. Zadaniem odwołującego się było podczepianie tego worka na hak. Odwołujący się musiał wejść po drabinie, opartej w sposób stabilny o rusztowanie, na pierwszą warstwę, potem na kolanach po drugiej warstwie do worka, który nie leżał przy brzegu. Odwołujący się zaczepił worek i obrócił się, żeby zejść. Spadł na beton przechodząc z worka na drabinę.

Na skutek wypadku odwołujący się doznał wielonarządowego urazu, wieloodłamowego złamania kości miednicy (mas bocznych kości krzyżowej, panewek stawów biodrowych, gałęzi kości łonowych) z rozejściem się spojenia łonowego, ciężkiego urazu dolnych dróg moczowych - pęknięcia pęcherza moczowego z oderwaniem pęcherza moczowego od cewki moczowej, zwężenia cewki moczowej w odcinku tylnym, uszkodzenia zwieracza cewki moczowej ze skutkiem nietrzymania moczu, zaburzenia wzwodu, urazu śledziony i złamania górnej części trzonu kręgu Th11 i dolnej części trzonu TH 10 bez istotnego

obniżenia wysokości trzonów. Z przyczyn urologicznych uszczerbek na zdrowiu powoda wynosi 65%. W zakresie urazów neurologiczno-chirurgicznych uszczerbek na zdrowiu powoda wynosi 40%.

Sąd Okręgowy uznał, że wypadek J. C. należy uznać za wypadek określony w art. 11 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (jednolity tekst: Dz.U. z 2021 r., poz. 266), gdyż w przedmiotowej sprawie zostały spełnione wszystkie przesłanki, aby uznać, że czynności wykonywane przez odwołującego się, bezpośrednio poprzedzające wypadek przy pracy rolniczej, są objęte ochroną ubezpieczeniową wynikającą z tego przepisu. Nadto, jak słusznie wskazał Sąd pierwszej instancji, powołując się na uzasadnienie orzeczenia Sądu Najwyższego w sprawie II UKN 264/99, świadczenie przez ubezpieczonego rolnika, na zasadach wzajemności przyjętej w warunkach lokalnych, pomocy sąsiedzkiej na rzecz sąsiada prowadzącego działalność rolniczą jest objęte ochroną ubezpieczeniową wynikającą z powołanego przepisu.

Sąd podkreślił też, że w przypadku ustalenia przez sąd prawa do jednorazowego odszkodowania z tytułu wypadku przy pracy rolniczej, integralną częścią rozstrzygnięcia jest określenie wysokości należnego odszkodowania i w takim zakresie orzekł Sąd pierwszej instancji, opierając się na opinii biegłych sądowych.

W skardze kasacyjnej od powyższego wyroku organ rentowy zarzucił:

1) naruszenie prawa materialnego przez błędną wykładnię art. 11 ust. 1 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników polegającą na uznaniu, że miejsce zdarzenia odpowiadało wymogom ustawowym dla potrzeb ustalenia okoliczności wypadku, a wykonywane czynności stanowiły działalność rolniczą, również w rozumieniu art. 6 pkt 1 i pkt 3 ustawy, a w konsekwencji powyższej błędnej wykładni - naruszenie przepisu art. 10 ust. 1 pkt 1 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników,

2) naruszenie przepisów postępowania, tj.: art. 477¹⁴ § 2 oraz art. 321 k.p.c. polegające na wydaniu samodzielnego rozstrzygnięcia zagadnienia, o którym organ nie orzekał.

We wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej podniesiono, że sprzeczność wyroku z prawem materialnym nie powinna budzić żadnych wątpliwości i stanowić

przesłankę uznania skargi kasacyjnej za oczywisti uzasadnioną. Jednakże z uwagi na wystąpienie zagadnienia prawnego i utrwaloną w orzecznictwie kolizyjność w przytaczaniu obu przesłanek - to istnienie zagadnienia wymagającego jednoznacznej wykładni jest podstawą wniosku przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

„Wobec zmiany ustawy ubezpieczeniu społecznym rolników i objęciu ubezpieczeniem pomocników rolnika w zakresie, art. 91 a dopuszcza przyznanie prawa do jednorazowego odszkodowania osobie świadczącej pomoc niespełniającą ustawowych wymogów.”.

Nadto w zakresie przepisów proceduralnych uzasadnione jest rozstrzygnięcie w kwestii wydania wyroku wstępnego, w trybie art. 318 § 1 k.p.c., w celu podjęcia czynności orzeczniczych na dalszym etapie postępowania.

Dalej skarżący wskazał, że pomoc świadczona przez rolnika innemu rolnikowi na terenie jego gospodarstwa w innej miejscowości tworzy określone relacje umowne i powinna stanowić określony tytuł ubezpieczenia inny niż ubezpieczenie rolnika z tytułu jego własnej działalności w prowadzonym przez siebie gospodarstwie. Wprowadzenie do ustawy definicji „pomocnik rolnika” jako osoby ubezpieczonej rodzi pytanie, czy rolnik wykonujący pomoc także powinien mieć status pomocnika w relacjach sąsiedzkich, bliższych lub dalszych, z zachowaniem wszelkich formalnych wymogów, włącznie z formalnym zgłoszeniem wypadku przez rolnika, na rzecz którego jest/była wykonywana pomoc w ściśle określonym zakresie przedmiotowym. Zmiana ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników dokonana w dniu 13 kwietnia 2018 r. powinna skutkować weryfikacją poglądu wyrażonego w wyroku z 15 grudnia 1999 r., II UKN 264/99, a zarazem być podstawą do szerszej wykładni art. 11 ust. 1 pkt 3 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników w zakresie czynności poza terenem gospodarstwa.

Z kolei w kwestii proceduralnej, obowiązujące „ustalenie uszczerbku na zdrowiu powinny przesądzać o wydaniu wyroku wstępnego co do prawa z jednoczesnym umożliwieniem ustalenia stopy uszczerbku na zdrowiu we właściwym trybie, podlegającym ocenie biegłego sądowego w zakresie prawidłowości od strony medycznej”.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną ubezpieczony wniósł o wydanie postanowienia odmowie przyjęcia jej do rozpoznania i zasądzenie od organu rentowego na swoją rzecz kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Stosownie do art. 398⁹ § 1 k.p.c., Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne (pkt 1), istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów (pkt 2), zachodzi nieważność postępowania (pkt 3) lub skarga jest oczywiście uzasadniona (pkt 4).

Skarżący powołał się na istotne zagadnienia prawne, pierwsze - na kanwie materialnoprawnych podstaw kasacyjnych, drugie - związane z naruszeniem przepisów postępowania.

Istotnym zagadnieniem prawnym jest problem jurydyczny, które wiąże się z określonym przepisem prawa materialnego lub procesowego lub uregulowaniem prawnym, którego wyjaśnienie ma nie tylko znaczenie dla rozstrzygnięcia przedmiotowej sprawy, ale także dla rozstrzygnięcia innych podobnych spraw. Wskazanie zagadnienia prawnego uzasadniających wniosek o rozpoznanie skargi kasacyjnej powinno zatem nastąpić przez określenie przepisów prawa, w związku z którymi zostało sformułowane i wskazaniu argumentów, które prowadzą do rozbieżnych ocen. Dopiero bowiem wówczas Sąd Najwyższy ma podstawę do oceny, czy przedstawione zagadnienie jest rzeczywiście zagadnieniem „prawnym” oraz czy jest to zagadnienie „istotne” (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 10 maja 2001 r., II CZ 35/01, OSNC 2002 nr 1, poz. 11; z dnia 13 sierpnia 2002 r., I PKN 649/01, OSNP 2004 nr 9, poz. 158 oraz z dnia 14 lutego 2003 r., I PK 306/02, Wokanda 2004 7-8, poz. 51; wyrok Sądu Najwyższego z 14 lutego 2003 r., I PK 306/02, Wokanda 2004 nr 7-8, poz. 51).

Skarżący stawia pytanie, czy ochrona ubezpieczeniowa rolnika rozciąga się na prace wykonywane u innego rolnika (w jego gospodarstwie rolnym) w ramach pomocy sąsiedzkiej, na zasadach wzajemności, negując przy tym stanowisko zajęte w tej kwestii w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 15 grudnia 1999 r., II UKN

264/99 (OSNAPiUS 2001 nr 8, poz. 281), wskazując, że przemawia za tym wyrok Sądu Najwyższego z dnia z 13 maja 2004 r., II UK 361/03 (LEX nr 2457482). W tym ostatnio wymienionym wyroku podkreślono, że zwykle czynności związane z prowadzeniem gospodarstwa rolnego to (także) czynności wykonywane poza terenem gospodarstwa rolnego czynności niezbędne dla jego prawidłowego funkcjonowania gospodarstwa rolnego, związane w tak ścisły sposób z gospodarowaniem, że bez nich gospodarstwo nie mogłoby funkcjonować prawidłowo, czyli czynności, które służą prowadzeniu działalności rolniczej lub pozostają w czasowym, przyczynowym lub funkcjonalnym związku z jej wykonywaniem, także poza terenem gospodarstwa rolnego.

Przy takiej argumentacji nie sposób uznać, że przywołane stanowisko pozostaje w opozycji do poglądu wyrażonego w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 15 grudnia 1999 r., II UKN 264/99 (OSNAPiUS nr 2001 nr 8, poz. 81), w którym stwierdzono, że świadczenie przez ubezpieczonego rolnika pomocy sąsiedzkiej, przyjętej wzajemnie w warunkach lokalnych na rzecz sąsiada prowadzącego działalność rolniczą, jest objęte ochroną ubezpieczeniową. Wszak kluczowe znaczenie ma tu wzajemność udzielanej pomocy, która oznacza, że pomagający sąsiadowi rolnik wykonuje czynności służące prowadzeniu działalności rolniczej we własnym gospodarstwie, skoro na tej podstawie uzyskuje pomoc w prowadzeniu własnego gospodarstwa. Nie ma też znaczenie podnoszona przez skarżącego kwestia dodania do ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników art. 91a (od 18 maja 2015 r.), a także zmian art. 1 tej ustawy z przywołaną datą. Objęcie ubezpieczeniem rolniczym pomocników rolnika, zdefiniowanych w art. 91a, nie wkracza w wykładnię przedstawioną w wyroku II UKN 264/99, w której zajmowano się pojęciem „wykonywanie zwykłych czynności związanych z prowadzeniem działalności rolniczej”. Inaczej rzecz ujmując, objęcie ubezpieczeniem rolniczym pomocników rolnika świadczących za wynagrodzeniem pomoc przy zbiorach określonych produktów rolnych, nie może spowodować zdezaktualizowania się poglądu przedstawianego w wyroku II UKN 264/99, ponieważ nie wykazuje związku z pojęciem „zwykłych czynności związanych z prowadzeniem działalności rolniczej” rozumianych jako świadczenie przez rolników wzajemnej pomocy sąsiedzkiej w

prowadzeniu gospodarstwa rolnego (art. 11 ust. 1 pkt 3 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników).

W związku z powyższymi uwagami należy zauważyć, że nie istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych (art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c.), analogicznie jak nie występuje w sprawie istotne zagadnienie prawne (art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c.), jeżeli Sąd Najwyższy zajął już stanowisko w kwestii tego zagadnienia prawnego lub wykładni przepisów i wyraził swój pogląd we wcześniejszych orzeczeniach, a nie zachodzą żadne okoliczności uzasadniające zmianę tego poglądu (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 3 marca 2020 r., II PK 36/19, LEX nr 3034647; z dnia 12 maja 2020 r., I UK 128/19, LEX nr 3026475; z dnia 12 marca 2010 r., II UK 400/09, LEX nr 577468; z dnia 19 stycznia 2012 r., I UK 328/11, LEX nr 1215423; z dnia 19 marca 2012 r., II PK 294/11, LEX nr 1214578; z dnia 10 kwietnia 2018 r., I CSK 733/17, LEX nr 2495968; z dnia 10 kwietnia 2018 r., II PK 143/17, LEX nr 2525398; z dnia 19 kwietnia 2018 r., I CSK 709/17, LEX nr 2486162; z dnia 23 maja 2018 r., I CSK 33/18, LEX nr 2508114; z dnia 16 stycznia 2003 r., I PK 230/02, OSNP - wkładka 2003 nr 13, poz. 5).

Jeśli zaś chodzi o drugie zagadnienie prawne, to skarżący formułuje je na bazie art. 318 § 1 k.p.c., a więc przepisu, który nie został powołany w podstawach kasacyjnych. Tymczasem podkreślić należy, że przepis mający być przedmiotem wykładni Sądu Najwyższego (także w ramach istotnego zagadnienia prawnego) musi należeć do katalogu przepisów, których naruszenie przez sąd drugiej instancji zarzucono w ramach podstawy skargi (postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 4 września 2002 r., I PKN 682/01, OSNP 2004 nr 12, poz. 211; z dnia 28 lutego 2012 r., I PK 122/11, LEX nr 1215113), gdyż nie może stanowić okoliczności uzasadniającej wniosek o rozpoznanie skargi kasacyjnej konieczność rozstrzygnięcia problemu prawnego dotyczącego określonego przepisu, którego naruszenie nie jest podstawą tej skargi. Zgodnie bowiem z art. 398¹³ § 1 k.p.c., Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę kasacyjną w granicach zaskarżenia oraz w granicach podstaw. Niemożliwe jest więc przyjęcie skargi do rozpoznania ze względu na okoliczności, które wykraczają poza podstawy tego środka zaskarżenia, a więc nie mogą być uwzględnione przy jego rozpoznaniu (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 21 marca 2014 r., II PK 287/13, LEX nr 2008658; z dnia 23

września 2008 r., I PK 80/08, LEX nr 784907; z dnia 26 września 2005 r., II PK 98/05, OSNP 2006 nr 15-16, poz. 243).

Dodać jedynie można, zważywszy na widoczny związek przedstawionego zagadnienia proceduralnego z zarzutem naruszenia art. 477¹⁴ § 2 k.p.c. oraz art. 321 § 1 k.p.c., że art. 321 § 1 k.p.c. odwołuje się do schematu „żądanie – wyrok”. Zakłada on, że między tymi czynnikami powinna nastąpić symetria i w związku z tym zakazuje orzekania co do przedmiotu, który nie był objęty żądaniem oraz zasądzenia ponad żądanie. W sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych wzorzec ten nie da się jednak w prosty sposób skopiować. Wynika to z tego, że w miejsce relacji „żądanie – wyrok”, występuje szablon „żądanie - decyzja - odwołanie – wyrok” albo przy działaniu organu rentowego z urzędu „decyzja - odwołanie – wyrok” (zob. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 4 sierpnia 2016 r., III UZP 11/16, LEX nr 2086134 czy wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 grudnia 2018 r., I UK 344/17, LEX nr 2586261). W sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych przedmiot rozpoznania sprawy sądowej wyznacza decyzja oraz wniesione od niej odwołanie (k.p.c., art. 477¹⁴ k.p.c.; por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 14 marca 2014 r., I UZP 4/13, LEX nr 1469177 oraz wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 7 maja 2013 r., I UK 12/13, LEX nr 1331260; z dnia 23 kwietnia 2010 r., LEX nr 604210; z dnia 18 lutego 2010 r., III UK 75/09, OSNP 2011 nr 15-16, poz. 215 czy postanowienie z dnia 2 lutego 2012 r., II UK 275/11, LEX nr 1215286).

Wobec powyższego w orzecznictwie jednolicie przyjmuje się, że przedmiot sporu w sprawach ubezpieczeniowych determinuje przedmiot decyzji organu rentowego zaskarżonej do sądu ubezpieczeń społecznych oraz zakres odwołania od tej decyzji, ponieważ rozpoznając odwołanie od decyzji organu rentowego sąd ubezpieczeń społecznych rozstrzyga o zasadności odwołania w granicach wyznaczonych, z jednej strony, zakresem samego odwołania, a z drugiej przez przedmiot zaskarżonej decyzji. W przypadku decyzji wydawanych z urzędu znaczenie ma treść rozstrzygnięcia, a podnoszona przez organ rentowy podstawa prawna (lub jej brak) nie niweczy merytorycznej oceny decyzji przez sąd (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 1 września 2010 r., III UK 15/10, LEX nr 667499; z dnia 9 września 2010 r., II UK 84/10, LEX nr 661518; z dnia 6 września 2000 r., OSNAPiUS 2002 nr 5, poz. 121 oraz postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 13

maja 1999 r., II UZ 52/99, OSNAPiUS 2000 nr 15, poz. 601; z dnia 13 października 2009 r., II UK 234/08, LEX nr 553692; z dnia 2 marca 2011 r., II UZ 1/11, LEX nr 844747; z dnia 18 lutego 2010 r., OSNP 2011 nr 15-16, poz. 215; z dnia 3 lutego 2010 r., II UK 314/09, LEX nr 604214). Nie budzi też wątpliwości, że postępowanie sądowe w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych jest postępowaniem odwoławczym, które koresponduje z zakresem rozstrzygnięcia dokonanego w zaskarżonej decyzji, a nie jedynie postępowaniem kontrolnym (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 20 maja 2004 r., II UK 395/03, OSNP 2005 nr 3, poz. 43; z dnia 25 stycznia 2005 r., I UK 152/04, OSNP 2005 nr 17, poz. 273; z dnia 7 marca 2006 r., I UK 195/05, OSNP 2007 nr 3-4, poz. 55; z dnia 22 sierpnia 2018 r., III UK 119/17, LEX nr 2542602 czy uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 9 maja 2007 r., I UZP 1/07, OSNP 2007 nr 21-22, poz. 323).

Podsumowując, związek zachodzący między żądaniem pozwu a rozstrzygnięciem sądu w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych należy wiązać z tożsamością zachodzącą między treścią decyzji a granicami rozstrzygnięcia sądu, bowiem zgodnie z systemem orzekania w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych, w postępowaniu wywołanym odwołaniem do sądu pracy i ubezpieczeń społecznych sąd rozstrzyga o prawidłowości zaskarżonej decyzji (art. 477¹⁴ § 2 i 2¹ k.p.c. i art. 477^{14a} k.p.c.) w granicach jej treści i przedmiotu (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 marca 2016 r., LEX nr 202623 czy postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 22 lutego 2012 r., II UK 275/11, LEX nr 1215286).

Skoro decyzją dnia 3 czerwca 2019 r. odmówiono J. C. jednorazowego odszkodowania z tytułu wypadku przy pracy rolniczej, to Sąd zasądzający to odszkodowanie nie mógł naruszyć ani art. 477¹⁴ § 2 k.p.c., ani art. 321 § 1 k.p.c.

Z przytoczonych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c. odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania. O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono w myśl art. 398²¹ w związku z art. 108 § 1 k.p.c. w związku z art. 98 § 1 k.p.c. w związku z § 10 ust. 4 pkt 2 w związku z § 9 ust. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz.U. z 2018 r., poz. 1800 ze zm.).

